

CNY (443) ai

c- (442), cz- (1) *KmitaPsal*.

sg *N m cny* (30). ◇ *G cnégo* (39); -égo (7), -ego (3), -(e)go (29); -égo *ForCnR, KochJez, KochPhaen*; -ego *KochFr*; -égo : -ego *KochPs* (2 : 1), *GosłCast* (2 : 1). ◇ *D cnému* (23); -ému (7), -emu (4), -(e)mu (12); -ému *KochEpit, KochPieś, GórnTroas* (3); -emu *OrzQuin* (2), *KochPs*; -ému : -emu *OstrEpit* (2 : 1). ◇ *A cnégo* (19), *cny* (6); ~ -égo (2), -(e)go (17). ◇ *I cnym* (7). ◇ *L cnym* (16). ◇ *V cny* (43). ◇ *f N cną* (17). ◇ *G cněj* (16), *cny* (1) *CzahTr*; ~ -ěj (5), -(e)j (11). ◇ *D cn(e)j* (11). ◇ *A cną* (10). ◇ *I cną* (5). ◇ *L cněj* (14); -ěj (1), -(e)j (13). ◇ *V cną* (8). ◇ *n N cné* (13); -é (3), -(e) (10). ◇ *G cnégo* (5); -égo(1), -(e)go (4). ◇ *D cnému* (1). ◇ *A cn(e)* (7). ◇ *I cnym* (3) *RejZwierc, MycPrz, RybGęśli*, *cn(e)m* (1) *SkarŻyw*. ◇ *pl N m pers cni* (14). *subst cné* (9); -é (1), -(e) (8). ◇ *G cnych* (51). ◇ *D cnym* (7), *cn(e)m* (1) *RejZwierc*. ◇ *A m pers cn(e)* (6). *subst cné* (39); -é (2), -(e) (37). ◇ *I m cnémi* (6) *ModrzBaz, SkarŻyw, KlonŻal, KlonKr, CzahTr, GosłCast*, *cnymi* (1) *KlonWor*; ~ -émi (1) -(e)mi (5). *f cnémi* (4); -émi (1), -(e)mi (3). *n cnymi* (1). ◇ *L cnych* (7). ◇ *V m pers cni* (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

1. *Cnotliwy, uczciwy, dobry; approbus, integer, pius, probus Cn* (55) : *March*¹ *Wiet Av*; *Więc łobie żonę obiorę/ Od cney mátki rządną corę. BierEz Q3, G, P2v; RejJóz A3, F6v, H7, I; RejKup b3v; LubPs R5, Y3v, hhv; Bo to Mátká náľzá/ ktemu káždy fye cny rodzi By iey fłużył GroicPorzRej C4; Gdyż ni pychá nádęta/ áni żadna zazdrość/ Nie zwiedzye ich cney myfli nigdy ná żadną złość. RejWiz 76v, 129, 188; KochZuz A5; RejZwierz 75v; RejZwierc 120v; Chował Acháb Ochmiftrzá/ ná fwym dworze cnego HistHel B3; PaprPan B3, C; ktorzy ifz byli cnemi Chrześćiány/ y wiernemi fługámi Páná náľzego Iezufa: oddála ie Plántyllá corce fwey Domicilli zá komorne fługi. SkarŻyw 435; KochPhaen 3; ArtKanc M17, N10; Widzę co iest/ niechce fie w cięmność fercu cnému. GórnTroas 38, 44, 72; GosłCast 61; Te zaś zoładki prowadzą do Gdańfká Poty cnych kmiotkow/ á ráczey do Chłáńfká. KlonFlis C4v, F3v; Dzielił fie Kukułczy fyn gniazdem y obłowem Z fynámi cnego łóża: Y był brátem nowym KlonWor 63, 75.*

W charakterystycznych połączeniach: cny(-a, -e) chrześcijanin, czł(owi)ek (ludzie) (4), dzieci, matka, mąż (2), ociec (2), pan, sługa (2), syn, żona (4).

Wyrażenia: »cne przyrodzenie« (4): Tákżec cne przyrodzenie cnotą ozdobione/ Gdy ktemu náukámi będye przyśtroione/ Wiele może RejWiz 8, 118; RejZwierc 122v; PaprPan Fv.

»cny(-e) żywot (a. życie)« (8): RejZwierz 138v; RejZwierc 29v; NIemniey ci święci chwalebni/ y ku náľładowániu vżyteczni nam fą/ y owfzem wiecey nas ku cnemu żywotu y bogoboynośći pobudzaią SkarŻyw 240, A2, 293, 318, 389, 511.

Szeregi: »cny i anjelski« (1): á lud wfzyćiek tym wiecey o iego cnym y Anielłkim żywocie trzymáiąc [...] obrońcą y páłterzem go przywitał. SkarŻyw 318.

»cny i bogobojny« (1): Bráctwo álbo Collegium S. Marćiná vftáwił: w ktorym chciał miec dwánaście cnych y bogobojnych mężow SkarŻyw 412.

*»dobry a cny« (1): tych dobrych á cnych ludzi vmieiętność [...] fie pokazála BibRadz I *2v.*

»cny i nabożny« (1): Czo dzialala ona tzná ij nábożná Magdaléna OpecŻyw 151.

»cny i pokorny« (1): Ale y on żony pierwey/ Tákież powiádał cnoty iey: Iż była cna y pokorna/
Nie będzie iey żadna równa. *BierEz* P.

»cny a święty« (1): Tę wżytkę poważność cny á święty żywot [...] Kápłanow y Biłkupow iednał.
SkarŻyw 511.

»wierny a cny« (1): A łuchay głofu Kryftá miłtrzá łwego/ Ieśliże chcełz być wiernym á cnym
vczniem iego. *LubPs* gg2.

Iron. (1): By zaś łynowcá pan Striy nie kołyfał: Iużby mi fię tu po łtradzy popiłał. Gdy owo łkubie
ćiotuchná siełtrzeńcá/ Cnego młodzieńcá. *KlonFlis* H4v.

a. *W funkcji rzeczownika* (3) : Iż lie w takie plotki wdawałz czo każdy czny gani *RejJóz* E8; Tám
fię nigdy nie biiefz gdzie cnemu przyłtoi. *Prot* D2.

Szereg: »cny a dobry« (1): wnet yáko łkoro onego inłfy cni á dobrzy záwyetrzą/ yákoby ná łowę
wrony wroble/ ták oni nań kraczą *GliczKsiąż* B2.

2. *Godzien czci, szanowany, sławny; spectatus Cn* (372) :

a. *O ludziach* (253) : *OpecŻyw* 152v; *ForCnR* D3v; *MiechGlab* 8; *RejWiz* 9v, 33v, 40, 146v; Ten
połtawy nie zmienil/ áż Rycerzá cnego/ Też wiedziono mimo oń/ łrodze związanego *RejZwierz* 33v;
Acz vkladność z powagá/ nie rádá lie zgodzi/ Przedfię to tym cnym pánnam/ nadobnie przychodzi.
RejZwierz 49v; Gdy vřrzy Infulatá/ y s cną brácią iego. *RejZwierz* 60, 21v, 50v [2 r.], 61v [2 r.],
69, 77; *OrzRozm* S; Ták to ia mówię/ iáko mówić cnemu Polakowi á wiernemu poddánemu Królá
Polłkiego przyłtoi *OrzQuin* D3v, L, R2; *RejZwierc* 129; *HistHel* C4; Prywatá nie miewála v cnych
przodkow mieyłcá. *MycPrz* I A2v; Adam Konárfki/ Wielá ięzykow łlawny cny Biłkup Poznánłki.
StryjWjaz A3v; Cny Andrzej Grábiá z Gorki/ Y Herbort vczony *StryjWjaz* A3v; Zá tymi też Litewłcy
przełlawni pánowie Iádá/ iák gwiazdy iáłne cni Senatorowie. *StryjWjaz* B2v, A2 [2 r.], A3, B, Bv,
B2, B3, C3; O Wy zacne kráiny iuż lie cięłzcie [!] s tego/ Izełcie národziły Rycerłtwá thák cnego.
PaprPan A2; Niechay znácznie obaczy mełtwo Mieleckiego/ S tego zacnego páńłtwá Woiewody
cnego. *PaprPan* B2; Vlifes/ Diomedes/ inłfy co thám byli/ Pálámedes y Phenix cni meżowie mili.
PaprPan Ff4v, A2v, B3, B3v [2 r.], C2v, C4 (37); *ModrzBaz* 5, [41]v, 134; *ModrzBazStryj* ¶2v;
KochDryas A2; *KochOdpr* C2, C4; Pomógłes z oków potomkowi cnemu Iakobowemu. *KochPs* 127,
74, 98, 123, 189; *SkarŻyw* 357; *StryjKron* 76, 365; *KochJez* A2v, B4v; Y wy/ którym fię łtrony głośné
ozywáią/ Włzyłcy Rádziwiłowi Cnému gwóli graycie *KochEpit* A2v; *KochFr* 100, 123; y napierwey
Słowieńłkie *Camoeny* Smiał nápoić w Pegáłowvm zdroiu wiekoćiecznym/ Y zá cnemi Pòétámi torem
iść bełpiecznym. *KlonŻal* B4, kt, C, C4, D3, D4v [2 r.]; *KochMuza* 27; *KochPhaen* 21; *WisznTr* 17;
BielSen 18 [2 r.]; *BielSenJoach* 2, 3; Piałt y dziś to czuie: Bo miełzka w niebie/ á iego cné plemię
Rządziło ziemię. *KochPieś* 12; *BielRozm* 3; *GórnRozm* A2; *KmitaPsal* A2; *KochProp* 6; *KochWr* 29;
ZawJeft 17; oney cney Iágiełowny plemię/ Ktora w połtronną łzłá z tąd Szwecká ziemię. *GrochKal* 22,
3, 15, 23, 25; *Phil* O3; Y chodzi pátrząc/ áby vřrzał łwego W liczbie cnych duchów/ Hectorá miłego.
GórnTroas 16, 10, 15, 19, 22, 25, 35, 57; Bo od zmárzłego morzá po brzeg Adryánłki/ Włzytko był
opánował cny národ Słowieńłki. *KochCz* A3v; *KochFrag* 21, 30; Ty dziś zá towarzyszá bierzełz łobie
onę/ Zdawná Zacného gniazdá MYSZKOVVSKICH cną żonę/ ANNę Z MIROVVA. *OstrEpit* A3,
A2 [2 r.], A3v; *LatHar* [+10]v; *KołakCath* B3; *RybGęśli* A3v, C3; *WysKaz* 41; VAndá [...] iáko Rycerz

cny pyłznoftapego, Gromiła Niemcá bronią opátrznego. *KlonKr* A3v, *wstęp* A3, A3v, *k.* A, Av, A2 (19); *KlonKrGum* Av; *PowodPr* 43; *CiekPotr* 63; *CzahTr* A3 [2 r.], E2, Kv; *GosłCast* 9, 10, 33; Sławá rozmáitých łpraw/ nie zginie wiecznością Iák mocność bárzo dziwna cnego HERKVLESA. *PaxLiz* A2v; *KlonFlis* G3, H; Iełtem dziedzić cných Bogow/ ia niebo łklepione Oświecam *SapEpit* A2, A2v, A3 [2 r.], A4, B; *SzarczRyt* D.

W charakterystycznych połączeniach: *cny(-a, -e, -i)* *biskup, bohater, człowiek (ludzie)* (9), *hetman* (2), *Izrahel* (3), *krewny* (2), *krol* (12), *ksiądz* (6), *małżonek (małżonka)* (3), *matka* (2), *mąż [= mężczyzna]* (8), *narod* (4), *nasienie, ociec* (6), *osoba* (3), *pan (pani, panię, panna, panienka)* (26), *plemię* (2), *Polak* (9), *poseł, potomek (potomstwo)* (8), *przodkowie* (5), *rycerz (rycerstwo)* (11), *senator* (4), *sługa, syn* (2), *żona* (2).

Wyrażenia: »cny dom« [szyk 2 : 1] (3): A wízákże to wiem zá pewne o Czerných cnym domu *KlonŻal* A2; *SkorWinsz* A2; Ia Apollo/ zdrowie łwe gotowem położyć Przy cnym domie Sápiewow *SapEpit* A2.

»rod cny« (1): Pan Bog pomniąc ná łprawy tego rodu cnego/ Zyedna iey towarzyszá tobie pożytnego. *PaprPan* Ee3v.

»cne urodzenie« (1): Wízakoż cne vrodzenie ciągnie ich ku temu/ Ze łie tym báwić mułzą co przyłtoi cnemu *PaprPan* L2v.

Szeregi: »dobry, (i) cny« [szyk 2 : 1] (3): Yełt wyele cných/ dobrych/ y łtátecznych dworzánow y rycerzow *KromRozm* I B; *BielKron* 327v; *SkarKazSej* 694a.

»cny i dobrze sławny« (1): Cznemu y dobrze łlawnemu ricierzowi, Panu Mikołaiowi Oporowłkiemu *MiechGlab* ktv.

»mądry, cny a slachetny« (1): Iełt tu ieden człowiek mądry/ cny á łlachetny w tey to łodzi *HistRzym* 23.

»cny a zacny« (1): łłyżąc o cných á zacnych Pániech tákież Rycerzoch/ iedny być w Turcech/ drugie w Tátárzech *BielKron* 399.

α. *W funkcji rzeczownika* (13) : *ForCnR* C3v; Chociaż ták trunek łobie bárzo vlubili/ Wízák tego co przyłtoi cnym nie opułčili. *PaprPan* H3, C4v, L2v, Q, R, S4; A ty/ coć Bóg dał siłę/ y łerce po temu/ Vdérz łye z pogáninem/ iáko łłufze cnému *KochPieś* 51; *GrabowSet* Y2 [2 r.].

Szereg: »cny i mężny« (3): anił iednego łłowa s niym przerzékł: a takież z Sprawiedliwym^m/ Miernym^m/ Czny^m/ ij Mężnym^m *ForCnR* C2v, A4, C2.

β. *W zwrocie grzecznościowym; optime Vulg [tylko w V]* (51) : Nie miey mi zá złe cny mężu/ żeć łie máło przed tobą łmiem pochwálić. *HistRzym* 22v, 22v; Vchoway nam cna mátko łyná takowego/ Aby nam rychłó wznowił oycá łwego łprawy *PaprPan* M, V2, Ee3v, Ff2v; Ná koniec to tylo vwálz v łiebie/ cny czytelniku *SkarJedn* 149, 84, 136, 143, 151, 195 (13); *KochOdpr* A4; Zniwá łwego piérwłzy łnop tobie ofiáruie/ Cny Myłżkowłki *KochPs* 2; Przypálz do boku łwóy miecz vzłocony/ Cny bohátyrze *KochPs* 67; Bacż/ Cny Chrzełciáninie/ iáko łi w powołániu do wiáry S. pracowáli *SkarŻyw* 26, 32, 92, 103, 131, 278; cni Kompani Rádźiłcie towarzysłzowi? *MWilkHist* 14; Tym wiérłzem/ cny Márłżałku/ łchciałem łye v łiebie Obmówił *KochMarsz* 155; *KochMuza* 26; *KochPam* 84; *KochPieś* 13, 38; *BielSen* 17; *PaprUp* A3; *GrochKal* 22; PRzybáđź/ włzelkiéy muzyki cny miłtrzu/

Apollo *OstrEpit* A2; Iuż teraz cny rycérzu wsiądź ná koń w pokoio *WyprPl* C3v; *WujNT Luc* 1/3; *WitosŁut* A5; Ziy, ziy cny Krolu, długo tu łczęśliwie. *KlonKr* F4, B3v, E4; Bo bez was cny narodzie gárdło ná to lądze *CzahTr* G2; *GoslCast* 33; *SkorWinsz* A3; TWhoie cny między włzemi Pánow Cernych domie/ Spráwy z przodkow pochodząc łłynęły wiadomie. *PaxLiz ktv*; *SapEpit* B3; *SzarzRyt Cv*, C4.

W charakterystycznych połączeniach: cny(-a) bohaterze, chrześcijaninie (2), człowiecze, czytelniku (17), domie, krolu, matko (2), mężu (2), mistrzu, narodzie (2), pani (2), rodzicielu; rycerzu (2).

b. O pojęciach i przedmiotach (68): Aleć to prawie łłachetny/ Ktory w łobie ma rozum cny. *BierEz* I2v; *RejWiz* 7v, 163v; *GórnDworz* G8v; Póki to niebo łtá lat nie przetoczy/ Niech cnéy oyczyzny pátrzą ná cię oczy *PudłFr* 59; *RejZwierc* B4; Nie vniefie łie młodość gdyż cnotá wrodzona/ Z onym cnym wychowaním łeł dobrze łpoioná. *MycPrz* I A2v; K rzeczy iuż przyłtępuię cney Koronáciey/ Włławiam mężne Rycerłtwo łławney Sármáciey. *StryjWjaz* A3, B4, C; Ciotká rodzona Pállás im bogini byłá/ Y táz włzytkich dowcipow cnych im nárobiłá. *PaprPan* C2v; Aby czáfu potrzeby łego fortele cne/ Trwály nam ná poháńce ták ná czály wieczne. *PaprPan* K2, C2v, Nv, Aa3, Aa4v, Cc3; *KochSz* Bv; Nie trwoźcie łobą cne Krákwłskie broný/ Przybliża łie Krol od Bogá zrzádzony *GrochKal* 25, 26; *GórnTroas* 21, 32, 37; *GrabowSet* T3v; *LatHar* 362; *KlonKr* A2; *GoslCast* 13, 31, 52; Bysmy wodę z Párnáłkich gor ciekącą pili. [...] Abyłmy rádość náłzę cnym rytmem łwiadczyli. *SkorWinsz* A3v.

W charakterystycznych połączeniach: cny(-a, -e) dowcip, dzielność, fortel (2), powinność, przymiot, rozum (3), wychowanie (3), zasługa.

Wyrażenia: »cna cnota« (5): Kto łie dzyerzy cney cnoty/ wiáry/ á łtałości/ Ten zówždy pewnie chodzi w Páńłkiey opátrznóci. *RejWiz* 137, 7; *RejZwierc* B4v [2 r.], 214.

»cny obyczáj (a. zwyczaj)« (16): *OpecŻyw* 5; *RejWiz* 156v; Acż ten prawie cny zwyczaj/ s przyrodzenia máią/ Włzetecznym bez pochlebłtwá/ prawdą docieráią. *RejZwierc* 66, 81v, 130v, aa4v; iż człowiek ktory łie pirwey dobrze wpráwił w czne obyczáie (ná kthorych moim zdániem włzytko náleży) dołkonáley potym cnot vżywie. *GórnDworz* Hh4v; *PaprPan* D2, G2, K2v, K4, O [2 r.], S, V2, X.

»cna poczcłwość« (3): *RejWiz* 73v; Ták rádżęc w káżdey łpráwie rozumu łie chwytay/ A do cney poćciwości á łławy łie pytay. *RejZwierc* B4, 116.

»cna prawda« (2): *RejWiz* 8v; Pátrż gdy poćciwy łtoi przy cney prawdzye/ Iełli w niey iny kto złý przymiot naydzye. *RejZwierc* 216v.

»cna sława« [szyk 6 : 1] (7): *RejWiz* 36v, 91v, 127; Dármo leżący co łie s kátem zbráci/ Ten y máiętnóć y cną łławę tráci. *RejZwierc* 221v; *StryjWjaz* Av; AZa nie lepiéy łławy cnéy popráwić. Niż próžno łiedząc w cłeniu wiek łwóy tráwić? *KochFrag* 39; *KlonKr* E2.

»cna sprawiedlıwość« (4): *RejWiz* 69v, 76v, 174v; Wielki vmyłł áby miał/ włzy náchylone Ku cney łpráwiedlıwości/ ręce odwrocone Od podárkow *SapEpit* A4v.

»cna stałóć« (1): Bo iuż tym łego cnotę Pan Bog polerue/ A oney cney łtałóci w nim łego probue. *RejWiz* 141v.

c. *Nieposzlakowany, zgodny z normami etycznymi (o uczynkach); inculpatus Cn (51) : RejZwierz 54v, 69v, 84; że on będącz w Koronie cnemi poługami Rzeczypospolitey wziętym [...] cokolwiek rzecz/ każdą rzecz ludzie chwałą GórnDworz O6v, D6, D7v; Piękne ftáranie/ Cne záchowanie. RejZwierc 238v; Bo iego cne poštěpki thák go pokázuią/ Iże go wízyfcy ludzye ná fwiecie miłuią PaprPan S2v, D2, L4v, V3v; SkarŻyw 452; WysKaz 40; GosłCast 35; Nie z Histryą tylko/ y nie z nowinkámi: Ale z żywotem lepřzym z cnymi vczynkámi. KlonWor 53.*

W charakterystycznych połączeniach: cny(-a, -e) posługa (3), poštěpek (7), uczynek (2), zachowanie (3).

Wyrażenie: »cna sprawa« [szyk 35 : 1] (36): Ze tu Arístoteles był kiedyś ná fwiecie/ Co fwiętych cnot á cnych řpraw tu káždego vczył RejWiz 186, 14, 137; RejZwierz 55; RejZwierc 120; W chudobie zacne ftany wřzák řie odmieniáią/ A cne řpráwy Przodkow řwych w řobie pohánbiáią. MycPrz I B2v; StryjWjaz A2; PaprPan D3, E3, Fv, F3, G4v [2 r.] (26); SkarŻyw 328; GrochKal 14; VISMIR ieden z Potomkow Lechowych też rządził: Duńczyki morzem gromił: w řpráwie cney nie błądził. KlonKr wstęp A2.

Szereg: »cny a dostojny« (1): Był też czyřte duře/ tzných á dóřtoyných obyczaiow OpecŻyw 5.

3. *Niewinny, czysty; innocens, integer, pius Cn (16) : káždy Rycerřki cřłowiek winien o prawdę ręką cřzynić [...] á nie dopuřćić/ áby czna białagłowá niewinnie pohánbioná zořtáłá. GórnDworz Z8, Aa5v, Bb3, Bb6; Posłuchay [!] mię dziewko cna. Iam ćiebie cřcił áż do thego cřáfu/ cřći iuż łámá řiebie HistRzym 25v, 13; SkarŻyw 243; Máło dáléy król wzaiem Márgrábfłtwo woiiue/ A cna Kryřtyná/ gárdłem/ czeřć řwą odkupuie KochProp 8; GórnTroas 27; ZAli do mężá twego iáko żyw wprowadził Sromotę kto? wiem temu/ řnać żaden nie rádžil O iego cnéy łožnicy. GosłCast 22, 11, 71, 72, 75.*

W charakterystycznych połączeniach: cny(-a) białagłowa (4), dziewica (dziewka) (2), młodzieniec (3), żona, żywot.

Szeregi: »cny, poczcwiwy« (1): VLixelá zacnego/ Penelope oná/ Iednego Krolá z Grekow/ cna poczcwiwa żoná. Siedm łat będąc w żáłobie/ okrutney cřekáłá RejZwierz 47v.

»cny a slachetny« (1): ia iestem ná krolewnę nie kinął/ bo oná iest cna á řłáchetna á słáwętna HistRzym 13.

Synonimy: 1. dobry, sprawiedliwy, uczciwy; 2. czczon; 3. czysty, niewinny, obyczajny.

Cf CNOTLIWY, NIECNY